

PRACE ORYGINALNE

ORIGINAL CONTRIBUTIONS

Anna Sieradzka¹, Jolanta Rabe-Jabłońska²

Orzeczenie o zmienionej poczytalności a charakterystyka demograficzna, rodzinna oraz występowanie uzależnienia od alkoholu u osób dokonujących zabójstwa lub ciężkiego uszkodzenia ciała w stanie upojenia alkoholowego zwykłego

Diminished criminal responsibility of alcohol intoxicated homicide offenders according of demographic factors, family rate and alcohol dependence

¹ Oddział Psychiatrii Sądowej, SP ZOZ im. Babińskiego w Łodzi

² Klinika Zaburzeń Afektywnych i Psychotycznych, I Katedra Psychiatrii, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Correspondence to: Anna Sieradzka, Oddział Psychiatrii Sądowej SP ZOZ im. Babińskiego, ul. Aleksandrowska 159, 91-229 Łódź, tel.: 668 816 178, e-mail: absier@tlen.pl

Składam serdeczne podziękowanie kolegom psychiatrom i psychologom z Oddziału Obserwacji Sądowo-Psychiatrycznej przy Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi. I would like to cordially thank my colleagues – psychiatrists and psychologists from the Forensic Psychiatry Observation Unit in High Security Prison No 2 in Łódź.

Source of financing: Department own sources

Streszczenie

Intoksykacja alkoholem etylowym jest powszechnie uznawana za czynnik ryzyka dokonania przestępstwa. W przeprowadzonym badaniu podjęto próbę oceny wybranych cech demograficznych, charakterystyki rodzinnej oraz występowania uzależnienia od alkoholu sprawców zabójstwa lub poważnego uszkodzenia ciała w odniesieniu do orzeczenia o zmienionej poczytalności. Grupę badaną stanowiło 90 osób podejrzanych w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez prokuratora. Badani zostali poddani obserwacji sądowo-psychiatrycznej w latach 2004–2008 przez okres sześciu tygodni na Oddziale Obserwacji Sądowo-Psychiatrycznej w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi. Analizowano retrospektywnie dokumentację medyczną zgromadzoną w czasie obserwacji sądowo-psychiatrycznej, w tym dostępną dokumentację lekarską oraz wydane przez dwóch biegłych psychiatrów kategorię opinii sądowo-psychiatrycznej. Na podstawie zebranego materiału stwierdzono, że w przeprowadzonym badaniu u żadnego sprawcy dokonującego w stanie upojenia alkoholowego zwykłego zabójstwa lub poważnego uszkodzenia ciała nie orzeczono niepoczytalności. Poczytalność znacznie ograniczona istotnie częściej była opiniowana w przypadku osób rozwiedzionych, którzy nie byli świadkami agresji w rodzinie i nie byli karani w przeszłości wyrokiem sądu. Wśród badanych z orzeczeniem ograniczonej poczytalności w znacznym stopniu rzadziej rozpoznawano uzależnienie od alkoholu. Ponadto sprawcy z orzeczeniem znacznie ograniczonej poczytalności byli starsi od osób z orzeczeniem ograniczenia poczytalności w stopniu nieznacznym oraz od osób opiniowanych jako poczytalni.

Słowa kluczowe: upojenie alkoholowe zwykłe, zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, obserwacja sądowo-psychiatryczna, poczytalność, uzależnienie od alkoholu

Summary

Ethanol intoxication is commonly considered as a risk factor of a criminal offence. This study is an attempt to assess selected demographic data, family situation, and alcohol dependence in homicide offenders or a severe body injury in relation to a judgment of diminished criminal responsibility. The examined group consisted of 90 suspects in the public prosecutor's investigation. The subjects underwent a six-week forensic psychiatry observation during 2004–2008

at the Forensic Psychiatry Unit in High Security Prison No in Łódź. Analysed retrospectively was the medical documentation collected during the forensic psychiatry observation, including available medical documentation and categorical forensic psychiatry observation opinions issued by two expert psychiatrists. According to the collected materials, it was established that in the performed study none of the offenders who during ethanol intoxication committed a homicide or a severe body injury was acknowledged to be criminally responsible. A greatly diminished criminal responsibility was significantly more frequently evaluated in the case of divorced subjects who were not witnesses to aggression in their families and were not punished with a court verdict. Among the subjects with a greatly diminished criminal responsibility the alcohol dependence was diagnosed much less frequently. Besides, the offenders with a greatly diminished criminal responsibility were older than those with a slightly diminished responsibility and evaluated as criminally responsible.

Key words: ethanol intoxication, homicide, severe body injury, forensic psychiatry observation, criminal responsibility, alcohol dependence

WSTĘP

Poczytalność jest kategorią o zasadniczym znaczeniu dla przypisania winy oskarżonemu. Zgodnie z art. 31 § 1 k.k. nie popełnia przestępstwa, kto z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Zgodnie z § 2, jeżeli w czasie popełnienia przestępstwa zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może zastosować nadzwyczajnie złagodzenie kary. W myśl § 3 art. 31 k.k. nie stosuje się § 1 i 2, gdy sprawca wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał lub mógł przewidzieć^(1,2).

Podstawowym warunkiem przypisania winy sprawcy czynu karalnego jest zdolność sprawcy do takiego przypisania. Wynika ona ze stopnia rozwoju psychofizycznego (dojrzałości) i z braku zakłócenia uniemożliwiającego rozpoznanie znaczenia czynu lub pokierowanie swoim postępowaniem (czynnik biologiczny – psychiatryczny) oraz procesów motywacyjnych i stopnia samokontroli (czynnik psychologiczny). Człowiek dojrzały ma przypisaną możliwość rozpoznania znaczenia tego, co robi, i może pokierować swoim postępowaniem. Jest więc regułą przypisanie mu winy. Dlatego kodeks karny nie określa, nie definiuje poczytalności, ale określa przesłanki wystąpienia wyjątku od reguły, czyli niepoczytalności, i tym samym braku zdolności do przypisania winy. W postępowaniu karnym w razie wystąpienia wątpliwości ustala się brak zdolności do przypisania winy (niepoczytalność), ewentualnie ustala się ograniczenie poczytalności⁽³⁾.

Niepoczytalność może być wynikiem zaburzeń psychofizycznych, upośledzenia umysłowego lub nabytego obniżenia sprawności intelektualnych. Występuje w niektórych stanach upojenia alkoholowego (upicie patologiczne, upicie atypowe) lub odurzenia narkotycznego. Za trzecią przyczynę niepoczytalności uznaje się „inne zakłócenia czynności psychicznych”. Termin ten obejmuje zarówno zjawiska

INTRODUCTION

Criminal responsibility is a category which is essential for ascribing the blame to the accused. Pursuant to art. 31 § 1 of the penal law code the one who because of a mental disease, mental impairment or another mental disturbance could not, during the offence, recognize its meaning or direct her/his behaviour. Pursuant to § 2, if during an offence the ability to recognize the meaning of an act or manage one's behaviour was largely limited, the court may apply an exceptional commutation of punishment. According to § 3 art. 31 of the penal law code, § 1 and 2 do not apply when the offender intoxicated or stupefied her/himself so that his criminal responsibility was tuned out or diminished, which he predicted or could predict^(1,2).

The basic condition of issuing a verdict of guilt to the perpetrator of a punishable offence is the offender's capability to accept it. This results from the degree of psychophysical development (maturity) and from the lack of a disturbance which would make it impossible to recognize the meaning of such an offence or direct one's behaviour (biological – psychiatric factor) as well as motivational processes and self-control degree (psychological factor). A mature person has an ascribed ability to recognize the meaning of what she/he does and can direct her/his conduct. So ascribing a blame to such person is a rule. Therefore, the penal law code does not define criminal responsibility but defines the premises for an exception from the rule, i.e. insanity, and thereby the inability to ascribe the blame. In criminal proceedings in case of doubts the inability to ascribe the blame (insanity), or a diminished criminal responsibility is pronounced⁽³⁾.

Insanity may result from psychotic disorders, mental impairment, or acquired decrease in intellectual fitness. It occurs in some states of ethanol intoxication (pathological intoxication, atypical intoxication) or narcotic intoxication. The third recognized cause of insanity are "other mental disturbances." This term comprises both pathological phenomena and physiological conditions where one's

psychopatologiczne, jak i stany fizjologiczne, w których osobowość człowieka przestaje w sposób właściwy i adekwatny wypełniać funkcje regulacyjne i integracyjne. Wśród nich w literaturze wymieniane jest upojenie senne, upojenie patologiczne lub stany fizjologiczne, takie jak okres dojrzewania, ciąża, menstruacja oraz choroby somatyczne (cukrzyca, guzy mózgu, zapalenie opon mózgowych)⁽⁴⁾.

W przypadku orzeczenia ograniczenia poczytalności w stopniu znacznym sąd przyjmuje, że wina sprawcy występuje, ale jest w poważnym stopniu zmniejszona, i może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Ograniczenie poczytalności może ograniczyć z pełną poczytalnością lub jej całkowitą utratą. Każde ograniczenie poczytalności rzutuje na ocenę winy sprawcy. Musi być brane pod uwagę przy formułowaniu zarzutu i przy ocenie popełnionego czynu zabronionego. Na temat znacznosci albo nieznaczności stopnia ograniczenia poczytalności sprawcy wypowiadają się biegli psychiatrzy, czasami w oparciu o badanie psychologiczne lub seksuologiczne oraz badania dodatkowe⁽⁵⁻⁷⁾.

Paragraf 3 art. 31 k.k. został przejęty przez polskiego ustawodawcę z unormowania kodeksu karnego z 1969 roku. Przepis ten wyłącza stosowanie przepisów § 1 i 2 w stosunku do sprawców znajdujących się w czasie czynu w stanie upojenia alkoholowego zwykłego (UAZ) lub narkotycznego⁽⁵⁾. Sprawca taki odpowiada jako w pełni poczytalny, jeżeli spełnione zostały następujące warunki: wprawił się w stan odurzenia dobrowolnie oraz przewidywał lub mógł przewidzieć, że stan odurzenia może spowodować u niego wyłączenie lub ograniczenie poczytalności. Oznacza to, że alkohol lub środek odurzający był przyjmowany bez żadnego przymusu ze strony innych osób. Dobrowolności nie przekreśla fakt wprawiania się w stan upojenia (odurzenia) z inną osobą czy za pomocą środka dostarczonego przez inną osobę⁽⁸⁾. Odpowiedzialność karną może wyłączać tylko taka sytuacja, w której sprawca został upojony przez inną osobę na skutek stosowania przymusu lub odurzony podstępem. Należy również wspomnieć o wyjątkowym przypadku upojenia patologicznego^(1,9).

W dostępnej literaturze istnieją doniesienia o kryminogennym wpływie spożywania alkoholu, które jest charakterystyczne dla przestępstw popełnianych przeciwko zdrowiu i życiu⁽¹⁰⁻¹³⁾. Z przeprowadzonych badań wynika, iż czyny agresywne korelują dodatnio z młodym wiekiem sprawców, płcią męską, niskim statusem socjoekonomicznym oraz niskim poziomem edukacji⁽¹⁰⁻¹⁴⁾. Czyny karalne mogą współwystępować z pozostawianiem bez zatrudnienia⁽¹⁴⁾ lub mieć związek z patologią rodziny pochodzenia sprawcy^(11,12). Bezsporne jest również częstsze rozpoznawanie osobowości dyssocjalnej u osób, które popełniły przestępstwo przeciwko zdrowiu i życiu^(10,11).

CEL

Celem podjętych badań była ocena wybranych cech demograficznych, charakterystyki rodzinnej oraz występowania

personalności celes to properly and adequately fulfil regulating and integrative functions. Among these, literature lists: Elpenor syndrome, pathological intoxication, or physiological conditions such as puberty period, pregnancy, menstruation, and somatic diseases (diabetes, brain tumours, meningitis)⁽⁴⁾.

When criminal responsibility is greatly diminished, the court assumes that the offender's blame exists but is largely reduced and so the court may apply an exceptional commutation of punishment. Diminished responsibility may verge on complete responsibility or its total loss. Every diminishing of responsibility has an effect on assessment of the offender's. It has to be taken into consideration at the formulation of accusation and at evaluation of the committed forbidden act. The extent of the offender's criminal responsibility is defined by expert psychiatrists, sometimes basing on psychological or sexological examination, and additional examinations⁽⁵⁻⁷⁾.

Paragraph 3 art. 31 of the penal law code was taken over by the Polish legislator from standardization of the penal law code of 1969. This regulation excludes the use of regulations of § 1 and 2 in relation to offenders who during the offence were under ethanol intoxication (EI) or narcotic intoxication⁽⁵⁾. Such offender is responsible as a fully accountable person if the following conditions were met: she/he intoxicated her/himself voluntarily and foresaw or could foresee that the intoxication could cause exclusion or diminishing of criminal responsibility. This means that alcohol or intoxicant was used without any other people's compulsion. The freedom of choice is not erased by the fact that the subject intoxicated her/himself with another person or with an intoxicant supplied by somebody else⁽⁸⁾. Criminal responsibility may be excluded only by the situation in which the perpetrator was intoxicated by another person in result of a compulsion or insidious intoxication. We should also mention an exceptional case of pathological intoxication^(1,9).

Available literature contains reports of criminative effects of alcohol use which is characteristic of offences committed against health and life⁽¹⁰⁻¹³⁾. The performed studies demonstrate that aggressive offences positively correlate with the offenders' young age, male gender, low socioeconomic status, and low level of education⁽¹⁰⁻¹⁴⁾. Punishable offences may coexist with being unemployed⁽¹⁴⁾ and may be associated with pathology of the family from which the offender comes^(11,12). Indisputable is also recognition of dissociative personality in those who committed an offence against health and life^(10,11).

OBJECTIVE

The undertaken studies were aimed at assessment of selected demographic data, family situation and occurrence of alcohol dependence in offenders of homicides or severe body injury under ethanol intoxication in relation to adjudication of diminished criminal responsibility.

uzależnienia od alkoholu sprawców dokonujących zabójstwa lub ciężkiego uszkodzenia ciała w upojeniu alkoholowym zwykłym w odniesieniu do orzeczenia o zmiennej poczytalności.

MATERIAŁ I METODY

Na przeprowadzenie badania wyraziła zgodę Komisja Bioetyki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Grupę badaną stanowiło 90 osób – 70 mężczyzn oraz 20 kobiet – podejrzanych w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez prokuratora o czyn przeciwko zdrowiu lub życiu zakwalifikowany zgodnie z kodeksem. Spożycie alkoholu przez podejrzanych w chwili popełnienia czynu zostało potwierdzone pomiarem stężenia alkoholu w wydychanym powietrzu (badanie alkomatem) przeprowadzonym przez funkcjonariuszy policji, ewentualnie ustalono wcześniejsze spożycie alkoholu na podstawie zeznań świadków lub wyjaśnień składanych przez podsądnych.

Badani zostali poddani w latach 2004–2008 obserwacji sądowo-psychiatrycznej przez okres sześciu tygodni na Oddziale Obserwacji Sądowo-Psychiatrycznej w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi, ponieważ biegli psychiatrzy, po przeprowadzonym jednorazowym badaniu podejrzanych, nie byli w stanie wypowiedzieć się co do stanu zdrowia oraz poczytalności w chwili popełnienia zarzucanego czynu.

Z badania wykluczono osoby niebędące pod wpływem alkoholu w chwili popełnienia czynu, przejawiające zaburzenia psychotyczne oraz spełniające kryteria upojenia patologicznego (1 osoba), a także wszystkich podsądnych, którzy popełnili czyn karany o innej kwalifikacji (zgodnie z artykułami k.k.). Badanie miało charakter retrospektywny.

Dane przedstawione w badaniu oparte są na materiałach zebranych przed nowelizacją art. 203 k.k. z dnia 05.12.2008 r. Analizowano retrospektywnie dokumentację medyczną zgromadzoną w czasie obserwacji sądowo-psychiatrycznej (historię choroby oraz wydaną przez dwóch biegłych psychiatrów kategorię opinię sądowo-psychiatryczną po przeprowadzonej sześciotygodniowej obserwacji podejrzanego).

Do opracowania i zebrania danych zawartych w dokumentacji użyto autorskiego kwestionariusza.

W opracowaniu statystycznym zabranego materiału zastosowano metody opisowe oraz metody wnioskowania statystycznego. W celu opisanego grupy badanej w analizie cech jakościowych obliczano wskaźniki struktury. Dla scharakteryzowania wartości przeciętnej dla cech ilościowych obliczano średnią arytmetyczną (\bar{X}) i medianę (M_e). Za miarę rozrzutu przyjęto odchylenie standardowe (SD), wyszczególniano też wartości minimalne i maksymalne oraz współczynnik zmienności ($CV\%$), będący proporcją wartości odchylenia standardowego w stosunku do średniej. Dla cech wyrażonych w skali nominalnej zbadano strukturę i oceniano częstość

THE EXAMINED GROUP AND METHODS

The Bioethics Committee of the Medical University of Łódź gave its consent for the study.

The examined group consisted of 90 persons – 70 men and 20 women – suspected in the public prosecutor's investigation of an offence against health or life, qualified according to the penal law code. Alcohol use by suspects at the time the offence was perpetrated was confirmed by the measurement of alcohol level in exhaled air (breathalyser tests) made by police officers or established according to witnesses' testimonies or the defenders' statements.

During 2004–2008 the subjects underwent a six-week forensic psychiatry observation for six weeks at the Forensic Psychiatry Unit in Prison No 2 in Łódź, because expert psychiatrists after a single examination of the suspects were unable to define the health condition and criminal responsibility at the moment the offence was perpetrated.

Excluded from the study were those who were not under the influence of alcohol while perpetrating the offence, those who exhibited psychotic disorders, and those who met the pathological intoxication criteria (1 person), as well as all the defendants who perpetrated a punishable offence of a different qualification (pursuant to the penal law code articles). It was a retrospective study.

The data presented in the study are based on the materials collected before the amendment of art. 203 of the penal law code of 5 December 2008. Retrospectively analysed was the medical documentation collected during the forensic psychiatry observation (case history and a categorical forensic psychiatry opinion issued by two expert psychiatrists after a six-week observation of the suspect).

The author's questionnaire was used to prepare and collect the data contained in the documentation.

Descriptive methods and statistical inference techniques were used for the statistical presentation of the collected material. To describe the examined group, structure indices were calculated in the analysis of qualitative traits. The arithmetic mean (\bar{X}) and median (M) were calculated to characterize the average value for quantitative traits. Standard deviation (SD) was adopted as a scatter of results, besides the minimum and maximum values were defined as well as the coefficient of variation ($CV\%$) which is a proportion of the standard deviation value in relation to the mean value.

For the traits expressed in nominal scale, the structure was tested and the incidence of the given categories was assessed. The comparison between the groups and the correlation were checked using the χ^2 test, calculating exact bilateral test probabilities. The conformity of distributions of quantitative traits with normal distribution was evaluated using the U Mann-Whitney test.

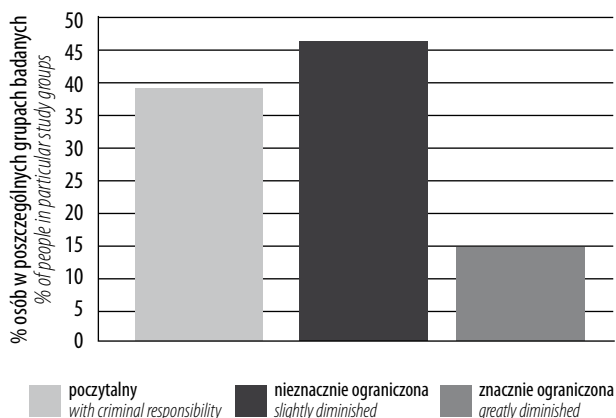
występowania danych klas. Porównanie między grupami oraz badanie zależności przeprowadzono przy pomocy testu χ^2 , wyliczając dokładne dwustronne prawdopodobieństwa testowe. Zgodność rozkładów cech ilościowych z rozkładem normalnym oceniano za pomocą testu U Manna-Whitneya.

WYNIKI

W analizie przeprowadzonej na podstawie obserwacji sądowo-psychiatrycznej stwierdzono, iż u żadnego sprawcy dokonującego w stanie upojenia alkoholowego zwykłego zabójstwa lub poważnego uszkodzenia ciała nie orzeczono niepoczytalności. U 15% badanych orzeczono poczytalność znacznie ograniczoną. U 46% podsądnych orzeczono poczytalność nieznacznie ograniczoną (bliską poczytalności), 39% obserwantów zostało uznanych za poczytalnych wobec zarzucanego im czynu. Orzeczenie o poczytalności w poszczególnych grupach badanych zostało przedstawione na rys. 1.

Podejrzani, u których orzeczono znacznie ograniczoną poczytalność (ZOP), byli istotnie starsi od podsądnych z orzeczeniem poczytalności (P). Średnia wieku osób w grupie ZOP wynosiła 55,6 roku (Me=57) przy odchyleniu standardowym 12,79. Średni wiek osób z grupy P wyniósł 36,77 roku (Me=35) przy odchyleniu standardowym 11,77. Różnica średnich arytmetycznych wieku grup badanych wynosiła 18,87 roku i była istotna statystycznie ($p < 0,0001$). Fakt ten istotnie wpłynął na dalsze analizy i interpretację wyników. Różnice wieku w grupach ZOP i P zostały przedstawione w tabeli 1.

Analizowane grupy nie różniły się istotnie w zakresie płci. Cechami istotnymi statystycznie ($p < 0,05$) związanymi z orzeczeniem poczytalności znacznie ograniczonej były: stan cywilny, występowanie czynów agresywnych w przeszłości, występowanie agresji w rodzinie oraz wcześniejsza karalność. Poczytalność znacznie ograniczoną istotnie częściej opiniowano wśród osób rozwiedzionych, którzy nie byli świadkami agresji w rodzinie i nie byli wcześniej

Rys. 1. Orzeczenie o poczytalności w poszczególnych grupach badanych

Fig. 1. Criminal responsibility adjudication in particular groups of subjects

RESULTS

According to the analysis based on the forensic psychiatry observation, insanity was not found in any of the perpetrators who during ethanol intoxication committed a homicide or severe body injury. In 15% of the subjects a greatly diminished criminal responsibility was found, in 46% a slightly diminished criminal responsibility, whereas 39% of the observants were acknowledged as criminally responsible for the offence they were charged with. The criminal responsibility verdict pronounced in respective groups is presented in fig. 1.

The suspects diagnosed with greatly diminished criminal responsibility (GDCR) were significantly older than the subjects with diagnosed criminal responsibility (CR). The mean age in the GDCR group members reached 55.6 years (Me=57) with standard deviation 12.79. The mean age of the CR group members reached 36.77 years (Me=35) with standard deviation 11.77. The difference of arithmetic means of the examined groups' age was

Zmienna Variable	Poczytalność Criminal responsibility	Śr. Mean	Me	Min.	Maks.	SD	Test U Manna-Whitneya U Mann-Whitney test		
							U	Z	P
Wiek Age	Znacznie ograniczona Greatly diminished	55,64	57	29	75	12,792	64,0	4,008	<u><0,0001</u>
	Poczytalny With criminal responsibility	36,77	35	18	58	11,775			

Śr. – średnia arytmetyczna; Me – mediana; Min., Maks. – wartości minimalna i maksymalna; SD – odchylenie standardowe; U – wartość statystyki U dla testu Manna-Whitneya; Z – wartość standaryzowana rozkładu normalnego dla statystyki testu Manna-Whitneya; p – wartość dwustronnego asymptotycznego prawdopodobieństwa testowego dla testu Manna-Whitneya. Podkreśleniem zaznaczono występowanie istotnych różnic.

Śr. – arithmetic mean; Me – median; Min., Maks. – minimum and maximum values; SD – standard deviation; U – U statistic value for the Mann-Whitney test; Z – standardized value of normal distribution for the Mann-Whitney test statistics; p – bilateral asymptotic probability value for the Mann-Whitney test. Underlined are significant differences.

Tabela 1. Wiek badanych a orzeczenie o poczytalności

Table 1. Subjects' age vs. adjudication of criminal responsibility

Zmienna <i>Variable</i>	Poziom <i>Level</i>	Poczytalność <i>Criminal responsibility</i>		χ^2 (df)	P
		Poczytalny <i>With criminal responsibility</i> N (frakcja) <i>N (fraction)</i>	Znacznie ograniczona <i>Greatly diminished</i> N (frakcja) <i>N (fraction)</i>		
Zmienne demograficzne <i>Demographic variables</i>					
Płeć <i>Gender</i>	Kobieta <i>Woman</i> Mężczyzna <i>Man</i>	6 (0,17) 29 (0,83)	10 (0,71) 4 (0,29)	0,804 (1)	0,442
Wykształcenie <i>Education</i>	Specjalne <i>Special</i> Podstawowe <i>Elementary</i> Zasadnicze <i>Basic</i> <Podstawowe <i>< elementary</i> Średnie <i>Secondary</i>	6 (0,17) 12 (0,34) 8 (0,23) 3 (0,09) 6 (0,17)	1 (0,07) 6 (0,43) 1 (0,07) 2 (0,14) 4 (0,29)	3,204 (4)	0,556
Zawód wyuczony <i>Trained profession</i>	Nie <i>No</i> Tak <i>Yes</i>	12 (0,34) 23 (0,66)	6 (0,43) 8 (0,57)	0,316 (1)	0,744
Posiadanie dzieci <i>Having children</i>	Nie <i>No</i> Tak <i>Yes</i>	17 (0,49) 18 (0,51)	4 (0,29) 10 (0,71)	1,633 (1)	0,338
Stan cywilny <i>Marital status</i>	Wolny <i>Unmarried</i> Zamężna/zonaty <i>Married</i> Rozwiedziony <i>Divorced</i> Wdowiec <i>Widow/er</i>	18 (0,51) 4 (0,11) 10 (0,29) 3 (0,09)	0 (0) 5 (0,36) 8 (0,57) 1 (0,07)	12,659 (3)	<u>0,005</u>
Zatrudnienie <i>Employment</i>	Nie <i>No</i> Tak <i>Yes</i>	32 (0,91) 3 (0,09)	14 (1) 0 (0)	1,278 (1)	0,548
Zachowania agresywne w wywiadzie <i>Reported aggressive behaviours</i>	Tak <i>Yes</i> Nie <i>No</i>	29 (0,83) 6 (0,17)	12 (0,86) 2 (0,14)	0,060 (1)	1,000
Występowanie agresji w rodzinie <i>Occurrence of aggression in the family</i>	Tak <i>Yes</i> Nie <i>No</i>	15 (0,43) 20 (0,57)	1 (0,08) 12 (0,92)	5,275 (1)	0,036
Wcześniejsza karalność <i>Past criminal records</i>	Tak <i>Yes</i> Nie <i>No</i>	26 (0,74) 9 (0,26)	5 (0,36) 9 (0,64)	6,402 (1)	0,020
Stosunek do służby wojskowej <i>Military service</i>	Nieodbyta <i>Incomplete</i> Odbyta <i>Complete</i>	28 (0,80) 7 (0,20)	10 (0,71) 4 (0,29)	0,422 (1)	0,706

χ^2 – statystyka testu niezależności χ^2 ; **df** – liczba stopni swobody; **p** – wartość dokładnego dwustronnego prawdopodobieństwa testowego dla testu niezależności χ^2 .
Podkreśleniem zaznaczono występowanie istotnych różnic.

χ^2 – statistics of the test for independence χ^2 ; **df** – number of freedom degrees; **p** – value of exact bilateral probability for the test for independence χ^2 . Underlined are significant differences.

Tabela 2. Wybrane cechy demograficzne i charakterystyka rodzinna w grupach z orzeczoną poczytalnością oraz z orzeczoną poczytalnością ograniczoną w stopniu znaczącym

Table 2. Selected demographic factors and family characteristics in groups with adjudicated criminal responsibility and with adjudicated greatly diminished criminal responsibility

karani wyrokiem sądowym. Powyższe zmienne w grupach P i ZOP zostały ujęte w tabeli 2. Zmienne istotne statystycznie w trzech grupach badanych: P, ZOP oraz nieznacznie ograniczonej poczytalności (NOP) przedstawiają rys. 2–4.

Do zachowań agresywnych w przeszłości przyznało się 86% podsądnych.

Poczytalność istotnie częściej opiniowano wśród osób, u których rozpoznano uzależnienie od alkoholu ($p < 0,05$). Zmienne jakościowe: rodzaj pitego alkoholu, pobyty w izbie wytrzeźwień (IW), leczenie odwykowe w wywiadzie, przebyte epizody majaczenia alkoholowego (MA) oraz występowanie padaczki w porównywalnych grupach nie były istotne statystycznie ($p > 0,05$). Szczegółowe dane dotyczące grup ZOP i P przedstawia tabela 3.

18.87 years and was statistically significant ($p < 0.0001$). This fact significantly affected further analyses and interpretation of results. Age differences in GDCR and CR groups are presented in table 1.

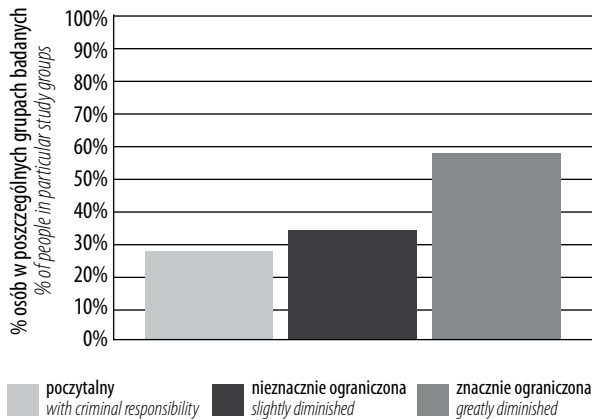
The analysed groups did not differ significantly within gender. Statistically significant traits ($p < 0.05$) associated with greatly diminished criminal responsibility were: marital status, occurrence of aggression in the family, and criminal record. The greatly diminished criminal responsibility was significantly more frequently noted among divorced people who were not witnesses of aggression in the family and were not punished with a court sentence. The above variables in groups A and GDA are presented in table 2. Statistically significant variables in three examined groups: A, GDA and a slightly diminished accountability (SDA) are presented in figs. 2–4.

Zmienna Variable	Poziom Level	Poczytalność Criminal responsibility		χ^2 (df)	P CR
		Poczytalny With criminal responsibility N (frakcja) N (fraction)	Znacznie ograniczona Greatly diminished N (frakcja) N (fraction)		
Rozpoznanie ZZA Diagnosis of ethanol intoxication	Tak Yes Nie No	32 (0,91) 3 (0,09)	8 (0,57) 6 (0,43)	7,840 (1)	<u>0,011</u>
Rodzaj pitego alkoholu Type of consumed alcohol	Alk. niespożywcze Non-food alc. Piwo Beer Wódka Vodka Wino Wine	3 (0,09) 5 (0,14) 25 (0,71) 2 (0,06)	2 (0,14) 4 (0,29) 8 (0,57) 0 (0)	2,534 (3)	0,508
Pobyty w IW Detentions in sobering facilities	Nie No Tak Yes	23 (0,66) 12 (0,34)	9 (0,69) 4 (0,31)	0,053 (1)	1,000
Leczenie odwykowe w wywiadzie Detoxification treatment in medical history	Nie No Tak Yes	28 (0,80) 7 (0,20)	9 (0,64) 5 (0,36)	1,335 (1)	0,285
Występowanie MA w wywiadzie Occurrence of DT in medical history	Tak Yes Nie No	10 (0,29) 25 (0,71)	3 (0,21) 11 (0,79)	0,262 (1)	0,731
Występowanie padaczki Occurrence of epilepsy	Nie No Tak Yes	30 (0,86) 5 (0,14)	10 (0,71) 4 (0,29)	1,361 (1)	0,415

χ^2 – statystyka testu niezależności χ^2 ; **df** – liczba stopni swobody; **p** – wartość dokładnego dwustronnego prawdopodobieństwa testowego dla testu niezależności χ^2 .
 Podkreśleniem zaznaczono występowanie istotnych różnic.
 χ^2 – statistics of the test for independence χ^2 ; **df** – number of freedom degrees; **p** – value of exact bilateral probability for the test for independence χ^2 . Underlined are significant differences.

Tabela 3. Rozpoznanie uzależnienia od alkoholu, rodzaj spożywanego alkoholu, pobyty w izbie wytrzeźwień, leczenie odwykowe w wywiadzie, występowanie majaczenia i padaczki w grupie z orzeczeniem poczytalności ograniczonej w znacznym stopniu oraz w grupie z orzeczeniem poczytalności

Table 3. Diagnosis of alcohol dependence, type of consumed alcohol, detentions in sobering facilities, detoxification treatment in medical history, occurrence of delirium tremens and epilepsy in the group with adjudicated greatly diminished criminal responsibility and in the group with adjudicated criminal responsibility

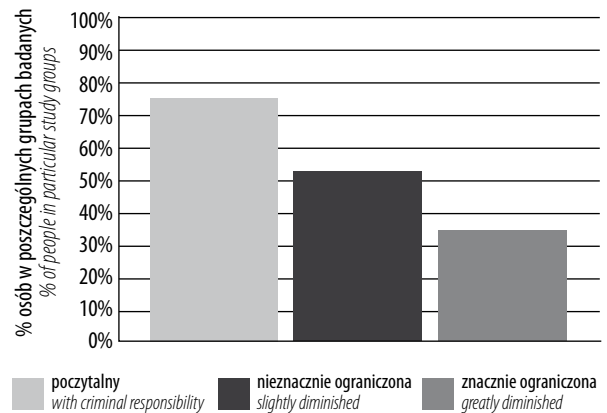

Rys. 2. Osoby rozwiedzione w poszczególnych grupach badanych
Fig. 2. Divorced people in particular groups

OMÓWIENIE

W dostępnych bazach danych piśmiennictwa (Medline, PubMed, EBSCO, ScienceDirect, ProQuest) nie znaleziono badań dotyczących homogennej grupy sprawców zabójstw lub ciężkiego uszkodzenia ciała ofiary w stanie upojenia alkoholowego zwykłego, którzy zostali poddani obserwacji sądowo-psychiatrycznej. Nie znaleziono również doniesień dotyczących danych demograficznych sprawców przestępstw oraz charakterystyki rodzinnej w odniesieniu do opiniowania o zmienionej poczytalności. Charakterystykę sprawców przestępstw nadużywających alkoholu w świetle analizy opinii sądowo-psychiatrycznych przedstawili Juszcak i Talarowska. Materiał badawczy ich pracy stanowiło 581 opinii sądowych po analizie, których autorzy potwierdzili kryminogenny wpływ alkoholu. Wśród osób badanych podejrzani o przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu stanowili 60,9%. Większość badanych to mężczyźni – 95%, w przedziale wiekowym 17–89 lat. Nadużywanie alkoholu deklarowało 52,9% podsądnych, w tym 28,1% osób potwierdziło podjęcie leczenia odwykowego w przeszłości. Wcześniejsza karalność sądowa została potwierdzona u 35,5% sprawców, a 29,2% osób było karanych wcześniej wyrokiem sądowym wielokrotnie. Stan wolny deklarowało 50% podsądnych. Po przeprowadzonym badaniu nie stwierdzono ograniczenia poczytalności u 35% badanych. Biegli psychiatrzy orzekli nieznaczne ograniczenie poczytalności u 18% osób. Poczytalność ograniczoną w stopniu znacznym opiniowano wobec 38% badanych, natomiast wobec 9% osób orzeczono niepoczytalność^(11,12).

W pierwszym kwartale 1997 roku Habzda-Siwiek badała etap postępowania, w którym powołano biegłych psychiatrów w postępowaniu przygotowawczym w województwie małopolskim. W przytłaczającej większości przypadków czynnikiem zakłócającym stan psychiczny sprawców w chwili czynu było pozostawienie pod wpływem alkoholu. Analizując orzeczenia o poczytalności, Habzda-Siwiek

Rys. 3. Wcześniejsza karalność wyrokiem sądu w poszczególnych grupach badanych

Fig. 3. Past criminal responsibility with a court verdict in particular study groups

Past aggressive behaviours were admitted by 86% of the defendants.

Criminal responsibility was given significantly more opinions by those in whom alcohol dependence was diagnosed ($p < 0.05$). Qualitative variables: type of consumed alcohol, detentions in sobering facilities (SF), detoxification treatment in medical history, past episodes of delirium tremens (DT), and occurrence of epilepsy in the compared groups were not statistically significant ($p > 0.05$). Detailed data about GDCR and CR groups are presented in table 3.

DISCUSSION

The available data bases in literature (Medline, PubMed, EBSCO, ScienceDirect, ProQuest) do not contain any reports about a homogenous group of perpetrators of homicides or severe body injury during ethanol intoxication who were subjected to a forensic psychiatry observation. Furthermore, no reports were found about the offence perpetrators' demographic data and family characteristics, as related to issuance of opinions about diminished criminal responsibility.

The characteristics of offenders abusing alcohol in the light of analysis of forensic psychiatry opinions are presented by Juszcak and Talarowska. Their study's research material consisted of 581 forensic opinions whose authors confirmed criminogenic effects of alcohol. Of the subjects, those suspected of offences against health and life constituted 60.9%. Most of the subjects were men – 95%, their age ranging between 17–89 years. Alcohol abuse was declared by 52.9% of the defendants, 28.1% of which confirmed having undertaken the detoxification treatment in the past. The criminal records were confirmed in 35.5% of the offenders, and 29.2% of the subjects were repeatedly punished with a court verdict. Unmarried were 50% of the defendants. After the study, diminished criminal responsibility

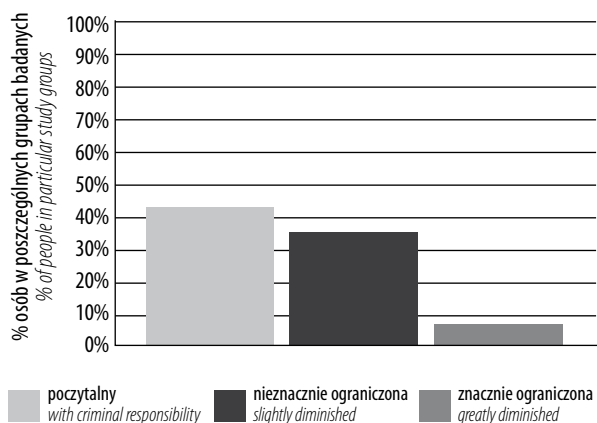
wyróżniła sprawców czynu bez zaburzeń psychicznych oraz sprawców czynu z zaburzeniami psychicznymi nieskutkującymi ograniczeniem poczytalności – 74,56% (diagnozowano zaburzenia osobowości, zaburzenia zachowania i uzależnienie od alkoholu), trzecią kategorię stanowili sprawcy z ograniczoną poczytalnością, ale nie w stopniu znacznym – 13,39%, kolejnymi – sprawcy, których poczytalność była ograniczona w stopniu znacznym – 11,60% oraz sprawcy niepoczytalni w czasie czynu – 0,45%⁽¹⁵⁾.

Putkonen i wsp. porównywali dwie grupy kobiet podejrzanych o zabójstwo – poddanych badaniu sądowo-psychiatrycznemu w latach 1982–1992 oraz w latach 1993–2005. Analizowali orzeczenie o poczytalności w dwóch grupach badanych oraz rozpoznanie uzależnienia od alkoholu i substancji psychoaktywnych. W grupie badanej w latach 1993–2005 badaniu sądowo-psychiatrycznemu zostało poddanych 116 kobiet. U 59% badanych biegli rozpoznali uzależnienie od alkoholu. U 21% osób stwierdzono uzależnienie od substancji psychoaktywnych. Po przeprowadzonym badaniu nie rozpoznano ograniczenia poczytalności u 61% badanych. Biegli psychiatrzy orzekli nieznaczne ograniczenie poczytalności u 25% kobiet. U 16% badanych orzeczono niepoczytalność w związku z występowaniem objawów psychotycznych w chwili czynu⁽¹⁶⁾.

W prezentowanej analizie podjęto próbę przedstawienia cech demograficznych, charakterystyki rodzinnej oraz rozpoznania uzależnienia od alkoholu w odniesieniu do orzeczenia o poczytalności sprawcy. W ocenie badaczy opiniowanie poczytalności znacznie ograniczonej przypuszczalnie mogło mieć związek z wiekiem oraz zwiększonym ryzykiem występowania chorób somatycznych, jak również z długotrwałą intoksykacją alkoholową skutkującą zaburzeniami funkcji wątroby, niedoborem tiaminy, niedożywieniem, urazami głowy w wywiadzie. Wobec powyższych hipotez fakt upojenia alkoholowego w chwili czynu mógł pozostawać, w ocenie biegłych psychiatrów, bez wpływu na orzeczenie o ograniczonej poczytalności w stopniu znacznym i stanowił tło popełnionego czynu karalnego. Częste występowanie agresji w rodzinach badanych może poświadczać patologię rodziną jako czynnik ryzyka związany ze sprawcami czynów przeciwko zdrowiu i życiu.

WNIOSKI

1. W przeprowadzonym badaniu stwierdzono, że u żadnego sprawcy dokonującego w stanie upojenia alkoholowego zwykłego zabójstwa lub poważnego uszkodzenia ciała nie orzeczono niepoczytalności. Poczytalność znacznie ograniczoną orzeczono tylko u 15% obserwowanych, poczytalność nieznacznie ograniczoną – u 46% badanych. U 39% podejrzanych nie stwierdzono ograniczonej poczytalności w momencie dokonania czynu.
2. Podejrzani, u których orzeczono znacznie ograniczoną poczytalność, byli istotnie starsi od podsądnych

Rys. 4. Występowanie agresji w rodzinie w poszczególnych grupach badanych

Fig. 4. Occurrence of family aggression in particular study groups

was not found in 35% of the subjects. Expert psychiatrists declared insignificant diminution of criminal responsibility in 18% of the people. A greatly diminished criminal responsibility was found in 38% of the subjects, while in 9% of the subjects the insanity was pronounced^(11,12).

In the first quarter of 1997 Habzda-Siwiek examined a stage of the proceedings in which expert psychiatrists were appointed in Małopolska region. In vast majority of the cases the factor which disturbed the perpetrators' mental condition during the offence was that they were under the influence of alcohol. Analysing the verdicts about criminal responsibility, Habzda-Siwiek singled out the offenders without mental disorders and those with mental disorders which did not result in diminished criminal responsibility – 74.56% (diagnosed were personality disorders, behaviour disorders and alcohol dependence), the third category was that of the offenders with diminished but not greatly diminished criminal responsibility – 13.39%, consecutive offenders were those whose criminal responsibility was greatly diminished – 11.60% and offenders who were insane during the offence – 0.45%⁽¹⁵⁾.

Putkonen *et al.* compared two groups of women suspected of homicide – subjected to a forensic psychiatric examination during 1982–1992 and 1993–2005. They analysed the judgment of criminal responsibility in two examined groups and diagnosis of dependence on alcohol and psychoactive substances. In the examined group during 1993–2005 the forensic psychiatric examination involved 116 women. In 59% of the subjects the experts diagnosed alcohol dependence. In 21% of the subjects the dependence on psychoactive substances was pronounced. After the study no diminution of criminal responsibility was confirmed in 61% of the subjects. Expert psychiatrists pronounced a slightly diminished criminal responsibility in 25% of women. In 16% of the subjects, insanity was pronounced in connection with the occurrence of psychotic symptoms during the offence⁽¹⁶⁾.

- z orzeczeniem poczytalności. Poczytalność znacznie ograniczoną istotnie częściej opiniowano w przypadku osób rozwiedzionych, którzy nie byli świadkami agresji w rodzinie i nie byli karani w przeszłości wyrokiem sądu.
3. Poczytalność była orzeczona w grupie osób, u których istotnie częściej diagnozowano uzależnienie od alkoholu, które prezentowały zachowania agresywne w przeszłości oraz były wcześniej karane wyrokiem sądu. Podejrzani, u których orzeciono poczytalność wobec zarzucanego czynu, byli istotnie młodsi od badanych z orzeczoną ograniczoną poczytalnością.

BIBLIOGRAPHY

PIŚMIENNICTWO:

1. Marek A.: Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999: 86–91.
2. Grzegorzyczyk T.: Kodeks postępowania karnego. Wyd. III rozszerzone i uzupełnione. Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2003: 517–558.
3. Buchała K., Zoll A.: Polskie prawo karne. Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1995.
4. Bolechała F.: Stan psychiczny a odpowiedzialność karna – regulacje prawne i kryteria medyczne w Polsce oraz innych państwach. Arch. Med. Sąd. Krym. 2009; 59: 309–319.
5. Heitzman J.: Upicie alkoholowe jako przedmiot ekspertyzy sądowo-psychiatrycznej. W: Gierowski J.K., Szymusik A. (red.): Postępowanie karne i cywilne wobec osób zaburzonych psychicznie. Wybrane zagadnienia z psychiatrii, psychologii i seksuologii sądowej. Collegium Medium UJ, Kraków 1996: 92–115.
6. Cieślak M., Spett K., Szymusik A., Wolter W.: Psychiatria w procesie karnym. Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1991.
7. Przybysz J.: Psychiatria sądowa. Opiniowanie w procesie karnym. Podręcznik dla lekarzy i prawników. Część 1, TUMULT, Toruń 2005.
8. Budyn-Kulig M., Kozłowska-Kalisz P., Kulik M., Mozgawa M.: Kodeks karny. Praktyczny komentarz. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa, 2007 (stan prawny na 10 października 2007 r.).
9. Eichstaedt K., Gafecki P., Depko A.: Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych. LexisNexis, Warszawa 2012.
10. Hucker S.J.: Psychiatric aspects of risk assessment. 2009. Adres: www.forensicpsychiatry.ca/risk/assessment.htm.
11. Juszczak D., Talarowska M.: Charakterystyka sprawców przestępstw nadużywających alkoholu w świetle analizy opinii sądowo-psychiatrycznych. Pol. Merkur. Lekarski 2009; 27: 213–215.
12. Juszczak D., Talarowska M.: Analiza porównawcza wybranych czynników psychospołecznych i psychopatologicznych determinujących zachowania przestępcze w środowisku wojskowym i cywilnym. Pol. Merkur. Lekarski 2009; 27: 205–208.
13. Norko M.A., Baranowski M.V.: The prediction of violence; detection of dangerousness. Brief Treat. Crisis Interv. 2008; 8: 73–91.
14. Laajasalo T., Häkkinen H.: Background characteristics of mentally ill homicide offenders – a comparison of five diagnostic groups. J. Forens. Psychiatry Psychol. 2004; 15: 451–474.
15. Habzda-Siwiek E.: Diagnoza stanu psychicznego sprawcy a rozstrzygnięcia w procesie karnym. Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002.
16. Putkonen H., Weizmann-Henelius G., Lindberg N. i wsp.: Changes over time in homicides by women: a register-based study comparing female offenders from 1982 to 1992 and 1993 to 2005. Crim. Behav. Ment. Health 2008; 18: 268–278.

The presented analysis made an attempt to present demographic factors, family situation and diagnosis of alcohol dependence in relation to the judgment of the offender's criminal responsibility. According to the researchers, the opinions about a greatly diminished criminal responsibility could be associated with age and increased risk of the occurrence of somatic diseases, as well as long-lasting alcohol intoxication resulting in disturbed liver functioning, thiamine insufficiency, malnutrition, and head injuries in medical history. In view of the above hypotheses, according to expert psychiatrists the alcohol intoxication during the offence might have no influence on the greatly diminished criminal responsibility and constituted the background of the perpetrated punishable offence. Frequent aggression in the investigated families may certify the family pathology as a risk factor associated with perpetrators of offences against health and life.

CONCLUSIONS

1. This study confirmed that insanity was not found in any of the perpetrators who committed a homicide or severe body injury during alcohol intoxication. A greatly diminished criminal responsibility was pronounced only in 15% of the observants, whereas a slightly diminished responsibility – in 46% of the subjects. In 39% of the suspects no diminished responsibility was found at the time of the offence.
2. The suspects in whom a greatly diminished criminal responsibility was found were significantly older than the defendants with pronounced criminal responsibility. A greatly diminished responsibility was significantly more frequently pronounced in case of divorced defendants who were not witnesses of aggression in the family and were not punished with a court verdict in the past.
3. Criminal responsibility was pronounced in the group of people who were significantly more frequently diagnosed with alcohol dependence, who presented aggressive behaviours in the past, and were earlier punished with a court verdict. The suspects in whom criminal responsibility for the offence was pronounced were significantly younger than the subjects with diminished responsibility.